

2007.november 7. Kolláth György
alkotmányjogász, c. egyetemi docens:
www.kollath.com, www.kollath.hu

Objektív felelősség – adminisztratív nosztalgia és szubjektív felelőtlenység

A szlogenekkel ékesített, ütős, ám végiggondolatlan, ezért felemás kormányzati csomag-küldés a közlekedésbiztonságot is elérte. A miniszterelnök a nyáron bejelentette a több pontból álló adminisztratív szigorításait - a halálos eredményű közlekedési balesetek visszaszorítására. Megalapozatlanul szólt. A cél nemes, a mód részben nemtelen. Főtisztviselői mondják: Medgyessynél folyton döntéselőkészítettünk, de sose döntöttünk, ma épp' fordított a helyzet.

Én az elmúlt 20 évben mindig kiálltam a rendőrség jogos fellépése és általában is a jogállami rend mellett. Ha módodom lesz rá, ezt a következő 20 évben is megteszem. A rendőr maga a megtestesült törvény: senki ne vele szórakozzék.

De energikusan szólok, amikor a rendőrség hibázik, mentegetőzve tolakodik, vagy manipulálja a kétségbeesett, kudarcra hangszerelt politikát. Beeteti: habár most még nincs minden rendben, de hatékonyak tudnának ám lenni, ha ezt meg azt a jogi háttér és az infrastruktúra stb. terén megkapnák. Aztán többnyire megkapják, mégse tudnak élni, sőt elszámolni vele. Bő 10 éve ez megy. Kis kockázattal tudja rávenni jóra-rosszra a főnökeit a Godot-ra váró rendőrség. Ilyen a közlekedési szigor elővétele is. Azért volna a szakkormányzati, majd a parlamenti szint, hogy az önző túlzásokat kiszűrje. Zömmel képtelen immár erre is.

Ez a milió keretezi a témát. Jó és velejéig rossz ötlet egyaránt van a tervekben. Indokolt pl. elvenni az ittas jogsiját: sőt kellő garancia mellett lehetne akár a kocsi-kulcsot is. Jó ötlet az átlagsebesség alapú büntetés – és így tovább. A megfontoltakat elismerem, viszont az abszurdumot kritizálom, **pontokba szedve cáfolom**. Kb. 5:1 az arány az ésszerű és a nonszensz ajánlások között. De az az 1, **a kakukktojás veri mindet**: idegen is, záp is, nem lehet feljavítani. Ki kell dobni, és meg kell inteni azt, aki propagálja. Műhiba a lakosságot, a **közlekedők milliós táborát „objektíve” fenyegetni**, újabb adminisztratív dárával megkínálni, sőt megpróbálni megnyerni. Nem ugyanabban az országban élünk azokkal, akik ettől sikert, népszerűséget vagy közúti és jogbiztonságot várnak.

A kéz a miniszterelnöké, de a szellem a rendőröké. Sikerül(t) megvezetni a gya(ko)rló politikát. A „csodafegyver”: az objektív felelősség beapplikálása a közjogi, deliktuális felelősség rendszerébe. Amennyiben a jog és a felelősség XXI. századi tana rendben volna, esélytelenné válnék a próbálkozás. Ma, a joggal, a napi politika gyurmányával mindent meg lehet csinálni, legalábbis próbálni.

Irreálisan egybemosódnék a magánjogi és a közjogi /s benne a deliktuális/ felelősség: ami rendesen tűz és víz. Deliktuális felelősség itt – leegyszerűsítve – az a kör, melyben büntetőjogi vagy szabálysértési jogi kázuus elkövetőjét szankcionálják: pl. főbüntetéssel, mellékbüntetéssel, intézkedéssel megtorolják, ekként őt magát és a népet (meg)nevelik. Ez tiszta vétkességi felelősség. Belebarmolni tilos, jön tehát a hátulról-mellbe próbálkozás.

Tény: a **közjogi-szakjogi szankcionálás** új speciális normaszegési fajtákkal bővült. Ennek példája: egészségvédelmi bírság a bagózónak, a mulasztó munkahelynek, fogyasztóvédelmi a csaló vendéglő(s)nek, környezetvédelmi a szemét-deponálónak. A közös hangsúly a közjogi jellegű alávetettségen, a hivatalbóli eljáráson, az elkövetői minőségen és a normaszegésen van. Ám: ha nincs elkövető, sőt elkövetés, normaszegés sincs, szóba nem jöhet e felelősség. Kemény és hatékony eszköz tud ez lenni itthon és Európa-szerte. Lenyelik a polgárok, mert előre látható - bekalkulálható, megelőzhető – az önhiba, amire az állam büntetéssel reagál. Mindez oksági-logikai-igazságossági alapon is belül van a jogállami rendben. Objektív felelősség azonban itt eleve kizárt. Nem igaz, hogy a modern, közjogi szankcionálások mindinkább objektív alapúak.

Hamis a másik kapaszkodó is. Jogelvi tekintetben szétzilálódó országunkban új divat: ki-ki hatóságként lépne fel a neki nem tetszőkkel szemben. Elveiben, alapjaiban, feltételeiben és kihatásaiban egyaránt sajátos közbülső kör az, amikor magánjogi szereplő kívánja a neki járó díjat megtételezve érvényesíteni. Ezért, egyfajta szerződésen kívüli károkozásért pótdíjjal fenyeget. Pótdíj ui. megilleti, ami a bliccelő kockázatának emelt magánjogi díja: ez rendben van. De pl. a BKV Zrt. ennél többre vágyó hibás, káros törekvése: visszautasítandó. Én sem kérek és kapok utazóként velük

szemben közhatalmi jogosítványokat, pedig a fogyasztó a király?! Mindez sajátos civiljog, annak a világában már okkal van **eredmény-felelőség**, ugyanakkor nincs túlzott jelentősége, hogy a **normasértő ember vagy szervezet**. Igénybe vette, másét használta: felel, fizet, máskor elégtételt ad, jóvátesz. Másutt, a deliktumok világában **e két korlát: alapkérdés**. (Utalásként: a **közjog-magánjog hibás összeboronálása** talán az egyik legfőbb, kezeletlen kulcskérdése a parkolási mizériának is.) Nem kell birkaként lenyelni egyetlen elvi törést sem, ergo a BKV. maximum feljelentő legyen, ha a buszsávban nem odavalók haladnak. Annyi a joga, mint bárki másnak. Ha itt meghátrálna a kormányzati döntéshozatal, s az autós társadalom, hamar sakkban tartott alattvalóivá válnánk mindegyik közszolgáltatónak.

Végképp nincs elméleti - és analógiát megalapozó - azonosság a civiljog felelőségi rendje, és a tervezett, büntető karakterű objektív felelőség vonatkozásában. **A civiljog ismeri és értően alkalmazza az objektív felelőség elvét, normáit, mert azok elvi-gyakorlati alapjai tiszták, egységesek, nemzetközi és a jog többi területeivel kompatibilisek**. Senki nem felel pl. a vis major-ért (pl. árvízért, földrengésért), mégis a józanul, joggal kezelhető közegre nézve a veszélyes üzemi felelőség fontos és bejáródott jogtétel. **A veszélyes üzemi felelőség: eredmény-felelőség**. Alig(ha) számít, hogy mennyire akarta elkerülni a balesetet annak okozója. Egyedi szabálysértésnél viszont vajon mi a feltétlenül mindenkin, többediziglen megtorlandó eredmény az utakon, s a cég székházában? Rettenetes, hogy ezrek halnak meg az utakon. De ezt a lebutított tálió-elv (szemet szemért, fogat fogért, szemfogát szemfogért) szellemében kezelni lehetetlen és értelmetlen is. Ha ui. így gondolkodnánk, eljuthatnánk odáig is, hogy pl. nem hozható forgalomba 100-nál gyorsabb autó, motor, netán rövidebb lábbal kisebb erővel nyomható a gázpedál... Brutális megoldás kell, mint Afrikában?! Más nem használ, a cél szentesíti az eszközt?!

Mindez, és a vele kapcsolatos pánik érzéki csalódás a voluntaristáknak. Ha a Ptk-ban lehet ilyen, miért ne lehetne ugyanez a közlekedési deliktumokban – kérdik hipokrita módon. A válasz: épp' **azért nem, amiért más a közjog és a magánjog**. A magánjog reparál és ezzel idéz elő generális és speciális prevenciót: homlokterében a megsértett eredeti állapot lehető legjobb helyreállítása áll. Képlete: egy liba, egy pásztor, alperes és felperes. Ott egyenjogú és mellérendelt felek vannak, még ha nem ugyanaz is károkozónak és károsultnak lenni. Ezzel szemben a deliktuális felelőségnél a közhatalmi állam lép fel a maga bagatell-, avagy masszív büntető igényével, hatalmával. Vele szemben **az egyén alávetett, jó esetben nem kiszolgáltatott (holott esetünkben pedig éppenhogy azzá válnék)**. **Az állami túlhatalommal szemben az eljárás alá vont személyt több-tételű alkotmányos védelem illeti meg (újabbban, AB-határozat mentén immár a fegyverek egyenlősége is, megszabott körben)**. Itt már nem mindegy, hogy természetes vagy jogi személy áll-e a közhatalmi eljárás alatt. Szabálysértő, bűnelkövető csak meghatározott életkort betöltő, épeszü ember lehet: ezért értelme(zhet)etlen az „üzembentartó”, vagy az „általános tulajdonos” deliktuális felelősége. /Példa: X,Y-nak ... db. részvénye van, ergo ő a cég tulajdonosa: ezen a címen majd kiküldenek neki, kizrészvényesnek egy büntetési okiratot és csekket? Ha igen, mire fel alapon, ha nem, miért nem? Milyen alapon? Talán idegi alapon./

A közjog ultima rációjának számító büntető- és szabálysértési jog felelőségi rendszerébe elméletileg sem lehet beilleszteni az objektív büntetésre épülő felelőség szisztémáját, mert az testidegen, kilöködnék. Az viszont elvtelen és méltatlan megkerülés csel, hogy akkor pedig szaktörvénybe próbálják beletuszkolni azt, amit a deliktumok törvényei eleve kiköpnének. Ez a jogalkotási joggal való visszaélés sokkal penetránsabb példája, mint volt a saláta-törvény.

Fontos leágazás a hibás kiinduló pontok szemléltetése és cáfolata. Miért erőszakolná rá a rendőrség az objektív felelőséget az üzembentartóra, ill. a tulajdonosra? Döntően azért, mert nem képes megfogni /időben, pontosan beazonosítani, korrekt, megalapozott bizonyítással a hatóság elé vinni/ a tényleges szabálysértőt. Kullog az események után, futni hagyja ott és akkor a helyszínen a szabálysértőt. Majd kiskaput, trükközést, visszaélést emleget az által, hogy az önvádra kötelezés, ide érve a hozzátartozót is, alkotmányosan kizárt. Tehetetlensége, kényelme, frusztráltsága, rossz infrastruktúrája a kiinduló pont: a fő jogpolitikai ok és cél, mely változást sürget. Ennyi elég? Épülhet vajon erre törvény: azaz, **végző soron ki van kiért?** Min kell változtatni ilyenkor: a törvényen, avagy a rendőrség szakmai-tárgyi infrastruktúráján, hozzáállásán, beszámoltatási rendszerén, netán irányítási-vezetési kultúráján? Miután alkotmányossági akadály van, nem kívánnak mindjárt alkotmányt is módosíttatni? Ha pedig egy közlekedési jogi „gubanc” kiküszöbölésére lehet bármilyen törvényt hozni, még alkotmányos elveket is félretenni, vajon mit kell tenni a legsúlyosabb (erőszakos, élet elleni) bűncselekmények

bármilyen áron való felderítése érdekében? A terrorizmus farvizén amúgy is néhol zárójelbe kerültek alkotmányos alapjogok, ellenben nőtt az általános szankcionált bejelentési kötelezettség (Lásd: pénzmosás elleni „harc”). Kár ebbe a zsákutcába kék lámpával behajtani. A tervezet a kormányt már megjárta, átment, most kormánybiztos menedzseli. Fanyar konklúzió: nincs biztos kormány, de van kormánybiztos?!

Ellenpontok, rövid kommentárokkal

1) Valóban van szó trükközésről, kiskapuról, visszaélésről?

Szó nem lehet ezekről! A rendőrség, a központi államigazgatás is felesküldött az alkotmányra. Aki nem tesz mást, mint él az alkotmányos lehetőséggel, az nem trükközik, és nem kiskapuzik, és végképp nem „visszaél” a joggal. Tessék olyan kompakt szisztémát kialakítani, ami a jog betart(at)ása útján is nagyrészt elveszi a jogsértők esélyét, illetőleg legalábbis a szabad bizonyítás rendszerében a bíró számára nyilvánvalóvá teszi: ki hazudik, ki a hunyó. Idézet az adekvát AB-határozatból: „*e szabályozás indokolatlanul csökkenti a hatóság felderítési, bizonyítási kötelezettségét – méltánytalanul áthárítva a szervezet vezetőjére.*” Erről volna szó. Ideje véget vetni a bizonyítási teher megfordítására irányuló állami próbálkozásoknak – a közjog egészében is. Sose lesz hadrafogható hatóságunk, ha vattába és Magyar Közlönybe csomagoljuk.

2) A magánjogi analógiák megfelelőek?

Az objektív felelősség polgári jogi analógiái felszínesek, hibásak. **A Ptk. 345. § a helyén van**, vele kapcsolatban állandó bírósági gyakorlatról beszélhetünk. Okkal van ott elhelyezve az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységgel való kárért történő veszélyes üzemi felelősség is. Aki nem hiszi, gondoljon csak Csernobilre. Itt a jog azzal oltalmaz és nevel, hogy kivételes, ám ésszerű feltételekhez köti a reparáció elkerülését, az ún. kimentést. De pl. még itt sem felel a tulajdonos az elháríthatatlan külső okért, és a károsult felróható közrehatásáért sem. (Nincs pl. objektív felelősség a féktávon belül az autó elé lépő személy szubjektív hibája esetében.) Lám, ezeket a „mentő” klauzulákat viszont nem lehet egy az egyben átültetni a közjog világába. Ugyanakkor, elvi lényegük, szereposztásuk mellőzése hatalmi gőgre és inkompetenciára utal. Abszurdum volna, hogy/ha közjogilag, valós kimentési mód nélkül olyasmiről is felelne a gazda, amiért civiljogi felelősséget senki irányába sem ő, sem más nem visel.

Gyakori egybevetési és hivatkozási alap a **Ptk. 348-350. §-ok adaptálhatósága**. Ilyenkor másvalakiért: tipikusan **alkalmazottért, megbízottért felel a személy**. A Ptk. 350. § elvi zsinórmértékének kimentő tétele evidens. Az kiforgatva-megfordítva, az objektív felelősség elvi alapjaként, ellentétes törvényi vélelemként nem közjogiasítható. Ti., sikeres a kimentés, *ha a megbízott megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében nem áll fenn mulasztás* – mondja a Ptk. Ám épp’ ennek az ellenkezőjét avatná megdönthetetlen vélelemmé a közjogi bírságolás (ti., hogy a megbízó is mindig és eleve mulasztott). Sőt jönne rá a kettős elmarasztalás: a megbízó és a megbízotté. Ilyet nem korrekt kitalálni, ellenben olyat meg lehet kívánni, hogy legyen bizonyító erejű dokumentálás a többszereplős gépjármű-használat körében. /Kivétel talán (?) a természetes személy és hozzátartozóinak köre, habár előre, még a szabálysértés előtt megszabni ezt a maszekvilágra nem jogsértő, legfeljebb túlzás! Ésszerűtlenül és elvtelenül hivatkoznak tehát a Ptk-s analógiákra e szankció kiagyalói.

3) Szándékosság, avagy legalább gondatlanság, és egyáltalán: valós normaszegés, felróhatóság nélkül is van helye szankcionálásnak?

Nincsen! Ellenkező esetben sorsolással is kiválaszthatnának napi 100-200 büntetendő delikvenst?! Mindezt, tilalomként részben a szabálysértési törvény, s annak nagy testvére, a Btk. evidenciaként megadja, s a **63/1997. (XII.11.) AB-határozat** pedig megerősíti. Lásd még: az 1999. évi LXIX. törvény 1., 5., 9. §-sait! Ami viszont **valódi jogkérdés** volna, mégis tisztázatlan maradt: **miben van azonosság és miben eltérés a szankcionálás, s annak adatvédelme terén ember és szervezet vonatkozásában?**! Nincs teljes egybeesés.

4) A jogállamban vajon a jó célt szolgáló alkotmányos sértés, vagy bármiféle eszköz megengedett? A jogállam főként mennyiségi, avagy minőségi kategória, követelmény-rendszer? Igaz-e: a jogállam lényege mindenki korlátozott közhatalmi kompetenciája? Szabad-e a jogállamban a politikailag, társadalmilag hasznos jogsértés?

A jogállam nem machiavellista! A jogállamban a rossz mennyiség nem győzheti le az alaptörvényi értéket, minőséget. Jogállamban nem a közhatalom tartja sakkban a polgárokat, hanem elsőrendű kötelessége éppen az alapjogok védelme. Az állam életvédelmi kötelezettsége sem parttalan.

Demokratikus jogállamban a közpolitikának, de még az országgyűlés törvényalkotásának is a korlátozottsága: evidencia. Az Alkotmány 8. (2) bekezdés szerint alapjogot törvény sem szabályozhat tetszés szerint (minimum-korlát a szükségesség-arányosság tesztje). Részletekkel, pl. a jogbiztonság mibenlétével az AB-határozat szolgál. **Alkérdés: Melyik törvényt kellene módosítani: a szabálysértésit, a rendőrségit, vagy tényleg a közúti közlekedésit? Mindegy? És mi van a 2/3-dal?**

Nem látni meggyőző választ ezekre sem. A prekonceptió kizárta a végiggondolásukat. A szabályalkotás elhelyezkedése nem tetszőleges. A rendőrségi törvény tartalmi vonatkozásban való kiegészítése, módosítás 2/3-os elfogadást igényel.

5)A politikai klíma és kommunikáció tarolhat: minta az MLSZ rend, fegyelem, törvényesség szlogenje? Hatás-tanulmányok társadalmi és közgazdasági metszetben sehol? Alanyából tárgyává leszünk - a népszerűség-vesztés miatt visszavágni kész - állami akciózásnak?!

Félő, hogy erre tart az ország. A kormányzat mélyrepülése leginkább a jog(politika) terén érzékelhető. A romló mutató általában is kétségbeesett próbálkozásokhoz vezet. Ellenpróbára nincs erő, idő. Alkotmány 58. § mit ér? **Az AB értelmezése nyomán a szabad mozgáshoz való jog a helyváltoztatáshoz való jog szabadságát jelenti.** Az alkotmány a közlekedés szabadságát külön nem nevesíti, de a szabad mozgáshoz való jog magában foglalja a járművön, vagy járművel való helyváltoztatás: **a közlekedés szabadságát** is. Ez sem abszolút jellegű, nem korlátozhatatlan alapjog. **A jogalkotó kellő indok alapján - a közúti közlekedés valamennyi résztvevője életének, biztonságának védelme érdekében – meghatározhatja a szükséges szabályokat.** Egyelőre ennyi AB-útmutatás olvasható!

6)A jéghegy csúcsának kiiktatása ad-e vállalható kompromisszumot?

Nem. A sajtó-kedvenc gumicsont a kettős büntetés: egyfelől az üzembentartóé, másfelől az autóvezetőé. A kamionosok ennek tárgyi megalapozatlanságát meggyőzően cáfolták: ott van ui. menetlevél, fuvarlevél, tachográf. A szabálysértő beazonosítható (lenne). A teljes körrel szembeni drákói büntetés: rosszkedvű erőfitogtatás. A duplikátum elhagyása, avagy a 6 havi moratórium kevés valós kompromisszumnak.

7)A munkajogi továbbhárítás és más összefüggés nyugtatgató hivatkozása igaz vagy kamu?

Zömmel kamu. A munkajogban a munkáltató által a dolgozónak okozott kár megtérítése indokoltan objektív alapú, azt célozza, hogy a cég mindent (!) tegyen meg pl. a munka-baleset megelőzésére, elkerüléséért. Ugyanakkor, ugyanott a dolgozó anyagi felelőssége erősen, ésszerűen korlátozott (a javadalmazásának %-ához van kötve). Becsapós az egybemosott hivatkozás.

8)Lehetséges, hogy ma még annyira sem volnánk jogállamiak, mint az 1968. évi I. törvény 6. § szerinti modell próbált - 1983-tól, sikertelenül - életszerű lenni?

Sajnos, ezt mutatja a mai helyzet. Az volt az AB által kilőtt, régi szabály, hogy *...szervezetet terhelő kötelesség megszegése esetén a szabálysértés miatt azt a személyt kell felelősségre vonni, akinek cselekménye folytán következett be a kötelességszegés. Ha utasításra történt, annak kiadója felel.* AB: felróhatóság nélkül nincs szabálysértés, és a jogbiztonság, továbbá az ártatlanság vélelme alkotmányos akadály.

Van ugyanakkor egy furcsa mondat az AB-határozat ide vonatkozó részének végén, ami félreérthető. *„Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy jogi személyek károkozó, jogellenes tevékenységének nem büntetőjogi eszközökkel való szankcionálása nem alkotmányellenes”.* Megjegyzés: esetünkben eleve nem büntetőjogi szankcionálásról volt szó, a jogellenesség, mint egyféle felróhatóság mindenképpen feltétel volt és maradt, és mindez aligha jelenti, hogy szaktörvényben szabad objektív felelősségű büntetési rendszert kiépíteni. Az AB-nek pedig nincs alkotmányos felhatalmazása a majdani jogalkotásra követelményeket, tippeket megszabni, mivel ez (etikai) akadályos volna az így születő jog későbbi, utólagos normakontrolljának. Bírāja és nem újraálmodója a törvényeknek az AB.

9)Nem félő: lassan a sok keménykedés összeállhat egy adminisztratív, totalitárius jogpolitikai filozófiává? Adminisztratív mód, és csakis az, az isten. 200 éves dilemma újratöltve, mi jó a büntetésnél: kíméletlenség vagy elkerülhetetlenség?

Berendezkedésünk messze van a rendőrállamtól, egyenes, következetes út ide nem vezet, de stílszerű hasonlattal: ideje vészfékezni. A rendszerváltozás utáni parlamentek a törvényalkotásban, és vele az egymásra licitáló keménykedésben látták, látják a megoldást. Folyton „bétékáznak”, a 80-as évek végének bizalmi elve, deregulációja, elemi jogi kultúrája letűnt. Az adminisztratív terhek és velük együtt a bürokratikus módok az eget verik, hatékonyságukra senki sem kíváncsi. Ez az objektív

felelősségi recept egy a szubjektív, reváns-ízű, álszent politikusi kiútkeresések közül. Aztán, ha nem megy, hát másokat lehet okolni. Axióma: nem a büntetés kíméletlensége, hanem annak elkerülhetetlensége tart vissza, feltéve, hogy amit a jog elvár, reálisan teljesíthető is.

10)Európai egybevetés az ötlet mellett szól? Bármit vegyünk át?

Messziről jött ember, pláne apírból bármit mondhat. Az Unió 27 tagállamának alkotmánya telis-teli van olyan dolgokkal, amit itthon valóra váltani képtelenség. Ha már álmodunk: az osztrák közlekedésbiztonsági modelltől nem a szabályt, hanem, tokkal-vonóval a rendőrségét volna jó átvenni. Pl. azt is, hogy senki nem kényszeríthet gyorsulásra úgy, hogy 100-nál rááll 1-2 méterre, söpörne le az útról. **2 érdemi megjegyzés:** a Közép-Kelet európai jogrend, így a honi is egy piramis, melyben a helyén van minden kocka. A jó jogi norma olyan, mint egy matek képlet: nincs helye idegen elemnek benne. Csak úgy, talajtalanul, a menázi nélkül importálni ötleteket hazárdírozás. Ez a terv itthon értelmezhetetlen, beilleszthetetlen, ellentmondásos ügyek forrása lenne. **EU-jog?** Idézet az Alkotmány kommentárjának 565. oldaláról az ártatlanság vélelmének elvéről: „*A Római Egyezmény értelmezése szerint az kiterjed más típusú eljárásokra is, mint pl. a közigazgatási, a fegyelmi, a szabálysértési ügyekre is.*” Kajakból megcsinálni lehet, megúszeni nemigen lehet tehát az objektív felelősség csődjét.

Már látom, választási kampánytéma lesz: ki hagyja békén az autózók és a szállító vállalkozók törvénytisztelő többségét, s ki játszik velük Tom és Jerry-t?

Egyszer végre objektíve - az eredményért, s eredményesen - büntetni kellene azokat, akik a jog elveit taktikából felvizezik, akik képtelenek a voluntarista politikának nemet mondani. Művük ui. a bizonyítványuk, ama bizonyos teljesítmény-mérő minőségbiztosítás.

Befejezésül következik egy zsenge poén.

Hogyan lehet szert tenni egy kis autós szimpátiára! Válasz: kezdjél egy igen nagygal, majd hozd rá(juk) az objektív felelősséget.

Ez egy derűs optimista-fatalista figyelem-felhívás.